

Başlık/ Title: Ömer Seyfettin'in "Bomba" Hikâyesinde Erkeklik ve Milliyetçilik

Yazar/ Author

Ferda ZAMBAK

ORCID ID

0000-0003-1699-5017

Bu makaleye atıf için: Ferda Zambak, "Ömer Seyfettin'in 'Bomba' Hikâyesinde Erkeklik ve Milliyetçilik", *KARE*, no. 11 (2021): 81-93.

To cite this article: Ferda Zambak, "Masculinity and Nationalism In Ömer Seyfettin's Story 'Bomba'", *KARE*, no. 11 (2021): 81-93.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 15 Nisan / April 2021

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 23 Haziran / June 2021

Yayın Tarihi / Date Published: 20 Temmuz / July 2021

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Makale göndermek için / Submit an Article: <http://dergipark.gov.tr/kare>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

DRJI

EuroPub

MLA
International
Bibliography

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date : 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Ferda ZAMBAK *

ÖMER SEYFETTİN'İN "BOMBA" HİKÂYESİNDE ERKEKLİK VE MİLLİYETÇİLİK

Özet: Ömer Seyfettin'in *Bomba* hikâyesi, Balkan coğrafyasında yaşanan çatışmalar etrafında Bulgar komitacıların kendi milletlerinden insanlara kadın, erkek, çocuk fark etmeksizin yaptığı zulümleri konu edinir. Hikâye kurgusu itibariyle bir yandan Bulgar komitacılara ait şiddet, vahşet içerikli erkeklığı eleştirip ötekileştirir diğer yandan Türk milliyetçiliğine ve erkeklığıne dair önemli dikkatler sunar. Bu bağlamda hikâyenin ana karakteri Boris ile eşi Magda'nın beden tasvirlerinin hikâyede stratejik bir mahiyette kullanıldığını belirtmek gerekir. Bunlardan ilki Boris'in sağlıklı, iri ve güçlü beden görüntüsüne yapılan gönderimlerin, milliyetçi erkeklığın beden tasavvuru ile uyumlu özellikler göstermesidir. İkincisi ise 'vatan' imgelemeyle eşdeğer görülen kadınlık/annelik hâlinin 'öteki'nin vahşetinden korunması gerektiğine dair yapılan vurgudur ki anlatıcı bunu Magda'nın şiddete, tacize maruz kalan bedeni üzerinden tasvir ederek okuru rahatsız eder. Buradaki amaç Bulgar komitacıların zulümleri karşısında Türkleri uyarmak ve milliyetçi erkeklık inşasının güçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmektir. Nitekim hikâyede Boris, Magda ve baba İstoyan, Bulgar komitacıların zulmüne maruz kalmanın yanında bunu en şiddetli, okurun hafızasından silinmeyecek bir şekilde yaşarlar. Boris'in ve Magda'nın düşünce ya da eylem düzeyinde değil sadece beden özellikleri üzerinden sınırlandırılarak gösterilen millî görünüşleri, içeriğini ve vurgusunu Türk milliyetçiliğinden alacak olan erkeklık imgeleminin okurun zihninde oluşturulmak istenmesiyle ilgilidir. Çalışmada hikâyedeki kadınlık ve erkeklık biçimlerinin kurgulanış şekillerine, temsil ettikleri değerlere ve taşıdıkları işlevlere yakından bakılmaya çalışılacaktır. Ömer Seyfettin'in hikâyede bir yandan yapılan zulmü okurun hafızasından silinmeyecek bir şekilde nasıl anlattığı diğer yandan milliyetçi, ideal erkeklık kimliğini okurun zihninde canlandırmaya ve onu güçlendirmeye çalışma çabası üzerinde durulacaktır. Bu açılardan hikâyede, sadece Bulgar komitacıların şiddetini ve vahşetini gösteren özelliklerinin dışında okurlarında oluşturmak istediği uyarıcı nitelikler ve okurun zihninde oluşturmaya çalıştığı 'ideal'ler etrafında incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, Bomba, Türk Milliyetçiliği, Erkeklık

MASCULINITY AND NATIONALISM IN ÖMER SEYFETTİN'S STORY "BOMBA"

Abstract: Ömer Seyfettin's story, *Bomba*, is about the atrocities committed by Bulgarian komitadji to people of their nations, regardless of whether they are women, men or children, around the conflicts in the Balkan geography. Interms of its story setting, it criticizes and marginalizes the violent and brutal masculinity of the Bulgarian komitadji on the one hand, and offers significant attention to Turkish nationalism and masculinity, on the other. In this context, it should be noted that the depictions of the main characters of the story, Boris and his wife Magda, are used strategically in the story. The first of these depictions is that the references to the healthy, large and strong body image of Boris, show characteristics compatible with the body image of the nationalist masculinity. These cond is the emphasis on the fact that the state of femininity/maternity, which is seen as equivalent to the imagination of "homeland", should be protected from the brutality of the "other". The narrator disturbs the reader by depicting this through Magda's body, that is subjected to violence and harassment. The aim here is to warn the Turks against the persecution of the Bulgarian komitadji, and to draw attention to the need to streng then the building of the nationalist and ideal masculinity. As a matter of fact, in the story, Boris, Magda and father Istoyan not only suffer the persecution of the Bulgarian komitadjis but experience it in the most violent way that will not be erased from the memory of the reader. The national appearances of Boris and Magda, which are created by restricting the monly on the basis

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/AYDIN, email: ferda.zambak@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1699-5017

of physical characteristics and not on the basis of thought to reaction, and the ideal which will take its content and emphasis from the Turkish nationalism are about the desire to create the nationalist imagination of masculinity in the mind of the reader. The study aims to examine closely the way of constructing femininity and masculinity in the story, the values they represent and the functions they carry. The study will focus on Ömer Seyfettin's efforts to envision and strengthen the nationalist and ideal masculinity identity in the reader's mind, and how he narrates the persecution in a way that will not be erased from the memory of the reader. From this point of view, the story will be examined on the basis of the warning qualities that it wants to create on its readers, and the "ideals" that it tries to create in the reader's mind, rather than merely showing and telling the violence and brutality of the Bulgarian komitadjis.

Keywords: Ömer Seyfettin, Bomba, Turkish Nationalism, Masculinity

Giriş

Ömer Seyfettin'in 1911'de yayımlanan "Bomba" adlı hikâyesi, Bulgar komitacıların kendi milletlerinden insanlara yaptıkları zulümleri konu edinir. Kadın, erkek fark etmeksizin uygulanan şiddetin anlatıldığı hikâye hem okuruna millî kimliğini oluştururken karşılaşılabileceği tehlikeler konusunda bir uyarı mahiyeti taşır hem de şiddetin en can yakıcı/alıcı hâle nasıl getirildiğini gösterir. Hülya Argunşah'a göre "Bomba bu dönemde Bulgaristan coğrafyasında yaşanan iç çatışmanın anlatıldığı ve yazarının bir tür 'şiddet anlatısı' yarattığı için eleştirilmesine yol açan hikâyesidir. Hikâye taşıdığı anlam dünyasından çok bu tarafıyla anılır. Oysa yazarın Türk ve Müslüman olanı bölgeden kazıma saplantısı içinde olan Balkan milliyetçiliğinden şiddet içeren boyutlarıyla bahsetmesi 'öteki'nin belirginleşmesini ve 'biz'in sarsılarak kendini bulmasını sağlama amacına yöneliktir."¹ Bu bağlamda hikâyede gerek savaşın şiddet içeren özellikleri arasında belirginleşen erkeklikler ve onların yıkıcı saldırganlıkları gerekse birlikte hareket etme eyleminin oluşturduğu gücün büyüleyiciliğiyle göz ardı edilen vicdani sorumluluklar ve bunun doğurduğu yıkıcı sonuçlar 'öteki'nin etrafında vurgulanır. Böylece hikâye erkekliğin Türk milliyetçiliği açısından nasıl inşa edilip güçlendirilmesi gerektiği konusunda okurlarına bir yol haritası çizerken 'öteki'nin şiddetinin sınır tanımayan vahşetine dikkat çeker. Hikâyede karakterlerin tasvir edilen özellikleri hatta kimi kez küçük detaylar olarak belirtilen nitelikleri, alt metinde Türk milliyetçiliği ve erkekliğine dair okurundan çıkarımlarda bulunmasını isteyen ve okurunu hem uyaran hem de ondan milliyetçi, ideal/kahraman erkeklik anlatısını oluşturmasını bekleyen bir bilincin tezahürüdür.

¹ Hülya Eraydın Argunşah, "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Savaşın Kadın Yüzleri: Bomba", *Sonsuza Uzanan Ses: Ömer Seyfettin*, haz. Hülya Argunşah-Abdullah Şengül-Murat Gür, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s. 646.

1. Bedenler Üzerinden Temsil Edilen Milliyetçi, İdeal Erkeklik Tahayyülü

Hikâyenin ana karakteri Boris ve eşi Magda, yaşadıkları Makedonya'da kendilerini huzurlu ve güvende hissetmezler. "Genç ve iri"² olarak nitelendirilen Boris bir plan yapmış, tüm mal varlıklarını babasına sattırarak Magda ve babasıyla birlikte Amerika'ya kaçmayı tasarlamıştır. Boris'in hikâyede anlatılma şekli aslında onun planını gerçekleştirebilecek kadar akıllı ve soğukkanlı olduğuna dair belirtiler taşır. O, Sofya'da aldığı eğitimden sonra sosyalist olarak köyüne dönmüş fakat evinde oturmayarak dağa çekilmiştir: "İssiz ormanlarda, korkunç kayalıklarda, hep kamersiz gecelerin karanlıkları içinde geçen beş seneden sonra hür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti."³ Boris'in dağların, doğanın zor koşulları içinde hayatta kalma becerisi, bedenen ve zihnen güçlü, dayanıklı bir erkek olduğunu sezdirir. Hikâyenin başlangıcında Boris'e dair sezdirilen bu özellikler, onun ailesini de dışarıdan gelecek saldırılara karşı koruyabilecek, savaşabilecek nitelikte kurgulandığını ifade eder. Onun gençliğine, iriliğine, kuvvetli göğsüne yapılan vurgular, bir müddet dağlarda geçirmiş olduğu yaşamıyla hayatta kalma gücüne ve mücadelesine dair yapılan sezdirimler anlatıcının tahayyül ettiği milliyetçi, ideal erkeklik imajını okurun zihninde fiziki özellikler etrafında oluşturabilme çabası olarak değerlendirilmelidir. Nitekim "beden eğitiminin güçlü bedenlere sahip bireyler ve bireylerden oluşan güçlü bir toplum yaratması için bir araç olarak görülmesinin ötesinde çok daha acil bir gerekliliğe de hizmet etmesi amaçlanır: 'Vatanı savunmak'. Bu fikir özellikle Balkan Savaşları sonucunda Rumeli'de Osmanlı egemenliğinin sona erişile yönetici elitin yaşadığı travma ve bu travmanın sonucu olarak ortaya çıkan ideolojik değişimle ilgiliydi. Savaşın sonucunu ve yapılan hataları sorgulayan Osmanlı düşünürleri siyaset, iktisat ve eğitim alanlarında yapılması gereken reformlarla Osmanlı toplumunu değiştirmeyi öneriyorlardı."⁴ Bu bağlamda Boris, ideal erkeğin işaret ettiği güçlü beden özellikleri etrafında tasvir edilse dahi vatanını savunmak bilincinden yoksundur. O ülkesinde kalarak mücadele etmek yerine Amerika'ya göç etmek ister ve oraya dair hayaller kurar: "-Göreceksin o zaman, insanlık ne tatlıymış! Güzel ve asayişli şehirler... Tiyatrolar! Geniş ve aydınlık sokaklar,

² Ömer Seyfettin, "Bomba", *Hikâyeler 1*, haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s. 227.

³ age., s. 228.

⁴ Yaşar Tolga Cora, "Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması", *Erkek Millet Asker Millet Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*, der. Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 56.

cennet gibi köyler! Birbirine ihtiram etmesini bilen adamlar... Hiçbir sefalete müsaade etmeyen büyük şefkat müesseseleri... hastahaneler, sanatoryumlar... mektepler, darülfünunlar... Hâsılı cennet! Mümkün değil bunları tahayyül edemezsin."⁵ Ömer Seyfettin'e göre sosyalizm, "beşeriyetin marazi bir hayali, hakikat yapmaya uğraştığı bir rüyasıdır. Hayal arayan, hakikatten mustarip olan, muhiti, tabiatı, icabat-ı mevcudiyetimizi sevmeyen, çalışıp kesb-i servet edemeyen, tamam düşünemeyen bütün insanlar, bilhassa zayıf, tembel, fakir gençler bu rüyanın zevk-i serabisinden uyanmak istemezler."⁶ Oysa Boris'in bedeni ile eylem ve düşünceleri arasındaki bu paradoksal görünüm, anlatıcının Boris'ten sadece beden değil bilinç ve davranış düzeyinde de göstermesini beklediği milliyetçi, ideal erkeklik istenci ya da tahayyülü ile açıklanabilir. Ayrıca bir başka neden, Boris ve ailesinin düştüğü dehşetli sonun okurlar için etkili, rahatsız edici bir uyarıcı hâline getirilmek istenmesidir. Anlatıcının ortaya koymak istediği meselenin can alıcılığının yanında güçlü, dayanıklı, cesur bir erkeklik görünümüne rağmen 'öteki' tarafından gerçekleştirilen vahşetin durdurulamayıp ve 'öteki'nin saçtığı dehşeti okura daha etkili bir şekilde yansıtabilmek endişesini göz ardı etmemek gerekir. Murat Gür, Türk romanında erkeklik ve milliyetçilik arasındaki ilişkileri konu edindiği çalışmasında, milliyetçi bağlamda erkek olmanın erkeklik üzerinden kodlanan birtakım davranış biçimlerini ve bedensel görünümü taşımak anlamlarına geldiğini ifade eder. Fakat milliyetçi eksende zihne ve bedene dair dinamikler zorunlu bir şekilde biçimlendirilmek yerine neredeyse görünmez hâller, alışkanlıklar içerisinde mantıklı gerekçeler etrafında sunulur.⁷ Boris için bu durumun sadece bedensel görünümüne dair tasvirlerle sınırlandırılması ise ideal erkeklik olarak inşa edilmesi istenen milliyetçi erkekliğin okurun imgeleminde vatan savunması ve ulus bilinci ile şekillendirilip eylemsel hâle getirilmesi gerektiğine dair bir bilinci açığa çıkarmakla ilgilidir. Nitekim anlatıcının az da olsa Boris'in görünümüyle ilgili verdiği detayların stratejik olarak kurguya dâhil edildiğini belirtmek gerekir ki o dönem Osmanlı askerlerine dair yaşanan endişeyi Yiğit Akın Gürbüz ve Yavuz Evlatlar *Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor* adlı kitabında şöyle anlatır: "Osmanlı/Türkiye tarihi açısından son derece hayati bir önemi hâiz olan Balkan Savaşları'nın, beden terbiyesi ve spor alanının militarizasyonu sürecinde de kritik bir kilometre

⁵ Ömer Seyfettin, "Bomba", s. 232.

⁶ Ömer Seyfettin, "Antimilitarizm", *Makaleler*, haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021, s. 142.

⁷ Murat Gür, *Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik (1908-1923)*, İstanbul: Kesit Yayınları, 2019, s. 152.

taşı olduğu söylenebilir. Balkan Savaşları, Osmanlı sivil ve askeri bürokratlarına savaşa katılan komşu milletlerin ordularıyla mukayese yapma fırsatı vermişti. Yunan ve Bulgar askerleri savaşta Osmanlı askerlerine göre daha sağlıklı ve becerikliydiler. Özellikle engebeli arazilerde daha hızlı koşma, el bombasını daha uzağa ve daha isabetli atma, daha iyi nişan alma becerileri ile Osmanlı askerlerinden hemen ayırt edilebiliyordu. Ordunun bu zayıf hâli ve savaş hünerlerinden yoksunluğu, Osmanlı bürokratlarını ve eğitimcilerini bunların sebepleri üzerinde düşünmeye ve çözüm yolları aramaya yöneltti.”⁸ Bu bağlamda Ömer Seyfettin’in hikâyede gerek Boris’in gerekse Magda’nın beden imajlarını, okurun Türk milliyetçiliği düşüncesi ekseninde şekillendirerek tahayyül edebilmesi için stratejik bir önemde kurguladığını ve böylece hem Balkanlara dair bir gerçekliği gözler önüne serdiğini hem de Türk milliyetçiliğinin biçim ve içeriğinin nasıl olması gerektiğine dair okurun zihninde bir imgelem oluşturmaya çalıştığını söylemek yanlış olmaz.

Hikâyede Magda ise geleneksel düşüncenin biçimlendirdiği kadınlık rolleri içerisinde hareket eden, kamusal alandan ziyade öncelikli görev alanı ev/yuva olarak belirlenen bir kadındır ki öğretmenliği evlendikten sonra bırakır ve hayatını yuvasına adar. Hikâyenin başlangıcında verilen bu ayrıntılar, erkek gibi kadının da biçimlendirildiğini, Magda’nın ailesi için mesleğinden vazgeçebilecek kadar ‘fedakâr ve uyumlu’ nitelikler etrafında kurgulandığını gösterir. Ayrıca onun hikâyede “ezeli ve nihayet bulmaz millî çorabını ören”⁹ şeklinde nitelendirilmesi, anlatıcının Magda’yı milliyetçi düşüncenin biçimlendirdiği kadınlık temsili üzerinden kurgulayarak hikâyeye dâhil ettiğini gösterir. Boris’in beden özellikleri üzerinden kendisini sezdirenen milliyetçi tahayyül bu kez de Magda’nın bedeni ve davranışları üzerinden kurgulanır. Hülya Argunşah, Magda’nın etrafında oluşturulan ‘sonsuzluğa kadar millî nakışlı çorabı örmeye hevesli kadın imajı’nın, milletin kültürel hafızasının geçmişteki sonsuzdan gelecekteki sonsuzluğa kadın tarafından aktarılacağını düşündürdüğünü¹⁰ ifade eder. Ayrıca erkek ve kadın aynı aile, vatan içinde yaşayan ve benzer içeriğe farklı biçimlerde hizmet etmekle yükümlü kişiler olarak görülür. Boris’in güçlü, dayanıklı ve savaşabilecek beden özelliklerine sahip kurgusunun yanında Magda’nın ev içerisiyle sınırlı olan hareket alanı ve hamile görüntüsü, onun dışarıdan gelebilecek saldırılara, şiddete karşı savunmasız hâli, korunmaya muhtaç bir

⁸ Yiğit Akın, *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s. 132.

⁹ Ömer Seyfettin, “Bomba”, s. 227.

¹⁰ Argunşah, “Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Savaşın Kadın Yüzleri: Bomba”, s. 658.

imgelem içinde tahayyül edilmesini sağlar. Natarajan'a göre, kadın ulusal imgelemi şekillendirir ve cemaatin tahayyül edilmesinde bir gösterge olarak işlev görür. Dolayısıyla, ulus anlatısı kadın bedeni üzerine kurulur; kadın ulusun, benliğin, manevî dünyanın ve evin duygu yüklü göstereni ve simgesi hâline gelir. Anavatan kadınlara, özellikle anne'ye yönelik erotik çekimle kuşatılır. Böylelikle vatan, hem romantik ve erotik hem de annelikle ilgili güçlü yan anlamları bulunan kelimelerle temellük ve temsil edilir, kontrol altına alınır. Vatan/kadın/dharti için duyulan arzu bir erkek arzusu olarak inşa edilir; ona sahip olmak, onu görmek, ona hayranlık duymak, onu sevmek, korumak ve düşmanlara/rakiplere karşı onun uğruna ölmek arzusudur bu.¹¹ Bu bağlamda hikâyede Magda'nın varlığının ve temsil ettiği imgelemin kutsallığına yapılan sezdirimlerin, anlatıcının Magda'nın bedeni üzerinden yaptığı tasvirlerde aramak gerekir: "Magda çok saçlı güzel başını kaldırdı. İnce kaşları, muntazam bir burnu, pembe ve taze bir rengi vardı. Geniş omuzları, kabarık memeleri esvabının altından taşmak istiyor gibiydi. Alevlerle aydınlanan eteklerinin altındaki kalın bacaklarından sonra ayakları pek küçük ve nazik kalıyordu. Gebelik onu daha güzelleştirmiş, daha nefis ve mükemmel bir kadın yapmıştı."¹² Kadın bedeninin güzelliği ve uyandırdığı arzu etrafında yapılan tasvir, onu vatan toprağıyla eşdeğer gören, bu yüzden de benzer erotik arzunun 'öteki' tarafında da duyulma endişesine yapılan bir uyarıdır. Nitekim anlatıcı, Bulgar komitacıların Magda'ya saldırıları, onu aşağılayan eylemleri ile korunması gereken kadın/anne bir başka deyişle vatan vurgusu etrafında Türk milliyetçiliğini pekiştirip güçlendirmek ister. Ayrıca anlatıcı, Bulgar komitacıların korkunç zulümleri ile Balkan milliyetçiliğini, eleştirdiği bir örnek olarak hikâyeye yerleştirir. Ayşe Demir'e göre "Osmanlı Devleti'nin yıkılışına denk düşen Balkan Savaşları o günkü toplumda travmatik etkiler yapar. Uzun süredir yükselen milliyetçilik, Balkan devletleri arasında etkinleşerek bağımsızlaşma mücadelelerinin motivasyon kaynağı hâline gelir. Bağımsızlık isteğinin fiziksel çatışmaya evrilmesinden önce ise söz konusu milletlerin her birinin ayrı 'kimlik' oluşturma çabaları vardır. Bu kimliğin karşısında, 'öteki' sıfatıyla Osmanlı ve Türk yer alır. İki karşıt güç arasında gerginleşen yaklaşımlar hem Türk hem de Balkan edebiyatlarında, özellikle de milliyetçilik söylemleri altında geniş yer kaplar. Her iki kutup da diğerinin davasının haklılığını ve meşruiyetini sorgular. Türk edebiyatında bu çabalardan en göze çarpanı, Ömer Seyfettin'in

¹¹ Rubina Saigol, "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", *Vatan Millet Kadınlar*, der. Ayşe Gül Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s. 218.

¹² Ömer Seyfettin, "Bomba", s. 229.

dönemi konu alan hikâyeleridir. Yazar, kimi zaman hikâyelerinde Balkan milletlerinin kimlik oluşturma mücadelelerini Türk milliyetçilerine örnek gösterir kimi zaman ise yanlışlığını kurgu zemininde ispatlama gayretine girer. Bu nedenle yazarın hikâyelerinde Balkanlı kimliği 'öteki'nin tüm vasıflarını taşır. Ömer Seyfettin Türk kimliğini ve milliyetçiliğini meşrulaştırırken doğal olarak da 'öteki'ni ve karşıt milliyetçilikleri gayrimeşru hâle getirmektedir."¹³ Nitekim "Bomba"da Bulgar komitacıların Boris ve ailesine yaptığı, okuru dehşete düşüren saldırılar ile karşıt milliyetçilik gayrimeşru hâle getirilmiştir.

2.Korkunun Gücü, Retoriğin Çılgılığı Arasında Güçlendirilmesi İşaret Edilen Milliyetçi, İdeal/Kahraman Erkeklik

Boris ve Magda, Makedon topraklarındaki çatışma ve karışıklıklardan uzaklaşmak için Amerika'ya göç etmek isterler. Bunun nedeni ise büyük vatan idealine inanan Bulgar İhtilal Komitesi'nin kapıya bıraktığı mektup olur: "Vaktiyle dağlardan neşretmek istediğin sosyalistliği burada öğretmeye başladın. Hainsin! Vatanımızın düşmanısın! Bil ki o hain kafanı balta ile vücudundan koparacak, sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz."¹⁴ Ölümle tehdit eden bu mektupla birlikte Boris, babasına bütün mal varlıklarını sattırarak gizlice göç etme planı yapmasına rağmen Bulgar İhtilal Komitesi durumu öğrenir ve İstoyan'ı yanlarına çağırırlar: "Mutlaka Baba İstoyan'ı istiyorlar. 'Eğer gelmezse oraya gelir, hem hepsini keseriz, hem de evlerini yakarız' diyorlar."¹⁵ Burada dikkat çeken husus, mektubun Boris'e yazılması fakat komitenin konuşmak için Baba İstoyan'ı seçmesidir ki bunun bilinçli bir tercih olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim yaşlanmış dolayısıyla fiziksel güç ve irade bakımından zayıflamış olan bir erkek kendilerine daha kolay itaat edebilecektir. Oysa ataerkil anlayışın erkeklik algısında babanın otoritesi artan yaşına bağlı olarak azalan bir değer değil ailesini geçindirebilme, duygularından ziyade akıl ve iradesini kullanabilme özelliklerine ve zaman içinde kazandığı tecrübelerle göre artar. Bu bağlamda yaşlanmayla beraber fiziksel olarak güç, kuvvetten düşülmesi, dayanıklılığın azalması gibi özellikler eril otoriteyi gözden düşüren bir nitelik olarak görülmez. Fiziksel gücün azalması, akıl, tecrübe, irade gibi daha soyut alanlardaki becerilerin süreçle beraber artması anlamına gelir ki bu durum eril otoritenin karar alma süreçlerindeki yetkinliğini dolayısıyla ona duyulan güveni ve hatta itaati artıran olgular olarak erkeklik deneyimlerinde yer alır.

¹³ Ayşe Demir, "Türk Edebiyatında Balkanlı Kimliği ve Meşruiyet Değerleri: Ömer Seyfettin Örneği", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 18 (2017), s. 89.

¹⁴ Ömer Seyfettin, "Bomba", s. 231.

¹⁵ age., s. 237.

Richard Sennett *Otorite* adlı kitabında paternalist toplumlarda erkek egemenliğinin sürdüğünü ve bu egemenliğin erkeklerin babalık rollerine dayandığını ifade eder. Ancak bu rollerin maddi olmaktan çok simgesel olduğunu, bu yüzden hiçbir babanın çocuklarına dünyada bir yer edineceğine dair güvence vermediğini ancak onlara bir koruyucu gibi davranabildiğini¹⁶ belirtir. İstoyan'ın oğlunun isteği üzerine tüm mal varlığını satması oğluna güvenli bir gelecek sağlayabilme teminatı değil, onu ve ailesini mevcut şartlardan koruyabilmek adına yapmış olduğu bir eylemdir. O, yaşlanmış, güçten düşmüş bedeniyle dışarıdan gelecek fiziksel saldırılara karşı ailesini koruyamayacağını bilir ve ailesini korumak adına o zamana değin sahip olduğu malını, mülkünü satarak göç etmeyi kabul eder. Amerika'ya göç etme fikri Boris'in olsa dahi bunu onaylayacak ve eyleme geçmeyi sağlayacak olan egemen otorite olarak görülen babadır. Bulgar İhtilal Komitesi İstoyan'ı egemen otorite olarak değil yaşlılığı ve fiziksel güçten düşmüşlüğüyle erkekliğin en zayıf halkası olarak algıladığı için yanına çağırmıştır. Bu sebeple komitanın büyük vatan ideali etrafında sergilediği tutum, güç ve bu gücün şiddet merkezli kullanılmasından öteye gitmediğini gösterir. Boris, komitacıların yanına babasını göndermek istememesini karısı Magda'ya "Babam giderse işkence ve tahkir edecekler. Şimdi ben giderim. Onlarla konuşur; kendileriyle beraber dağa çıkmaya razı olduğumu söylerim. Ve paraların da henüz alınmadığını, bir hafta sonra elimize geçeceğini anlatır ve kandırırım. Yarın akşam bizi burada bulamazlar..."¹⁷ şeklinde anlatmış olsa da onların saldırısından kendisini koruyamaz. Nitekim bir müddet sonra Kaptan Raçof, Pançe ve Sandre adlı komitacıların silahlı bir şekilde eve gelmeleri, hikâyenin ilerleyen kısımlarında okurun tanıklık edeceği şiddet sahnelerinin belirtisidir. Geri dönmeyen Boris için endişelenen Magda, komitacıların ayaklarına sarılarak ağlar ve kocasının nerede olduğunu öğrenmeye çalışır. Boris'i öldürmüş olan komitacılar, Magda ve İstoyan'a bunu söylemeyerek istediklerini almak için onlara zulmetmeye devam ederler. Onların istediği İstoyan ve ailesinin göç etmek üzere hazırladıkları paradır. İstekleri yerine getirilmez ise yapacaklarını şöyle ifade ederler: "Anlaşıldı. Demek zahmet edeceksin. Mutlaka dayak yemeden, ayakların yanmadan, tırnakların çıkarılmadan söylemeyeceksin! Eğer yine söylemezsen oğlun Boris bizim elimizde mahpustur. Onu keseceğiz. Evini de yakacağız. Yine seni rahat bırakmayacağız..."¹⁸ Bu bağlamda hikâyeye hâkim olan ve okurları dehşete düşürerek onlar üzerinde güçlü bir uyarıcı etki oluşturan

¹⁶ Richard Sennett, *Otorite*, çev. Kamil Durand, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s. 62.

¹⁷ Ömer Seyfettin, "Bomba", s. 238.

¹⁸ age., s. 242.

şiddete daha yakından bakmak gerekir. Rollo May *Güç ve Masumiyet* adlı kitabında, saldırganlık ve şiddetin halkın zihninde birbirine bağlandığını fakat saldırganlığın bir nesneyle dolayısıyla kime ve neye kızgın olduğumuzu bildiğimiz bir hedefe yöneldiğini ifade eder. Şiddette ise nesne ilintisinin çözüldüğünü, kim olursa olsun saldırıya geçildiğini, kişinin zihninin bulandığını, düşman algısının netliğini yitirdiğini, ortamla ilgili farkındalığın kaybedilip sonucu ne olursa olsun içteki şiddet uygulama dürtüsünün dışa vurulmak istendiğini belirtir. Ayrıca kişinin etrafındaki dünyayı nasıl gördüğünün ve yorumladığının şiddet duygusunda çok önemli olduğunu vurgular.¹⁹ Hikâyede 'öteki'ne ait şiddetin kendisinden daha güçsüz ve savunmasızlara yöneltilmesi, anlatıcının eleştirdiği bu türden bir milliyetçiliğin gayrimeşruluğunu ve tehlike saçan boyutlarını okura çarpıcı bir şekilde gösterir. Şiddet, Magda'nın yalvarışları ve Baba İstoyan'ın sessiz direnişi arasında devam eder. Fakat komitacılar istedikleri parayı İstoyan'dan aldıktan sonra şiddet, taciz Magda'ya yönelerek yoğunlaşır: "Bu laftan bir şey anlamayan Magda'yı belinden tuttu ve öpmek istedi. Magda mukavemet etti ve ağlamaya başladı. Raçof genç kadını bırakmayarak diyordu ki: - Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeyde iştirak isterler. Ben de senin yanaklarına Boris'le müşterekim!.." ²⁰ Şiddet kişinin zihnini bulanıklaştıran ona nesnesini kaybettiren bir içerikle saldırganlıktan ayrılıyor olsa da hikâyede şiddete, yapılan zulme dair ayrıntılar, Magda bir başka deyişle kadın bedeni üzerinden ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Çünkü bu anlatımlar, milliyetçi erkekliğin korumakla yükümlü olduğu kadınla, anneyle eşdeğer görülen vatanın kutsallığına yapılan önemli bir gönderme olduğu gibi ona el değdirilmemesi gereken bir mahremiyet alanı da çizer. Bu açıdan hikâyede Bulgar komitacıların düşünce ve eylemlerinin anlatıcı tarafından işaret edilen 'öteki'liği ya da gayrimeşruluğu, yaptıkları zulümlerle ortaya çıkardıkları korku ve iğrençlik duygularıyla yakından ilgilidir. Bu durum ve duyguların, şiddet eylemleriyle oluşturulması, gücün yıkıcı şekilde kullanılması ekseninde erkekliği yeniden düşünmek gerekliliğini ortaya koyar. Ayrıca milliyetçi erkekliğin zulmü bir başka deyişle iğrençliği oluşturacak unsurlardan uzak inşa edilmesi hususunda bir uyarı niteliği taşır. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında Magda'nın uğradığı şiddet ve taciz sahnelerinin korkunçluğunun Magda ve buna şahitlik eden İstoyan kadar okurda da travmatik bir etkilenme oluşturması kaçınılmazdır: "Cansız bir yumak gibi Magda'yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi

¹⁹ Rollo May, *Güç ve Masumiyet*, çev. Mihriban Doğan, İstanbul: Say Yayınları, 2013, s. 203, 205.

²⁰ Ömer Seyfettin, "Bomba", s. 244.

eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri daha fena sarhoştı. Dişleriyle, avcunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırmişti. Magda birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu. Baba İstoyan bu manzarayı görmemek için ocağın kenarına çömeldi ve başını avuçlarının içine aldı. Gözlerini ateşe dikti. Magda elini yanağına koymuştu. Parmaklarının arasından mebzuliyetle kan sızıyor ve ağlıyordu. Haydutlar bu güzel kadının bu kan içinde ağlamasına bakarak sanki mahzuz oluyorlardı. Hepsi susuyorlardı. İhtiyar saat, bu tecavüz ve itisافتan müteessir olmuş gibi yine tik taklarını işittiriyor, rüzgârın gürültüsüne horoz sedaları karışıyordu.”²¹ Julia Kristeva *Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Deneme* adlı kitabında iğrenmenin psikanalitik açıdan kuşkusuz sınır olduğunu ve özneyi onu tehdit eden şeyden ayırma bile bunu radikal bir şekilde yapmadığını ifade eder. İğrenmenin bizzat bir yargı, duygu, mahkûm etme, göstergeler ve itkiler karışımı olduğu için de muğlak kaldığını vurgular. Fakat anlatı bağlamında iğrençliğin sınırlarında da ileriye gidildiğinde orada artık ne anlatının ne de bir izleğin olduğunu, metni şiirselleştiren bir retoriğin çığlık attığını, kendini betimlediğini bir başka deyişle anlatımın şiddeti ve sessizliği ile okuru yüz yüze getirdiğini belirtir.²² Bu bağlamda Bulgar İhtilal Komitacılarının temsil ettiği erkekliğin, onların şiddetinin ve okuru dehşete düşüren yıkıcılıklarının oluşturduğu iğrenmenin aslında ilk olarak Magda’da oluşturulduğunu ve oradan da okura bulaştırıldığını belirtmek gerekir. Magda, Boris’e zarar vermemeleri için onların buyruklarına, tüm isyan ve öfkesini bastırarak boyun eğmek zorunda kalır: “Genç kadın bir an durdu. Baba İstoyan’a baktı. Yüzünü ateşe dikmiş, hiç onları görmüyordu. İşte bu herifler artık namusunu da tahkir ediyorlardı. Lakin Boris’i tehlike içindeydi. Eğer arzularını yapmasa, o kadar sevdiği Boris’i kesilecekti. Bir daha onun kumral ve çok saçlarını, maî gözlerini, küçük ve kırmızı dudaklarını, tatlı tebessümünü göremeyecekti. Gözlerini kapadı ve eteklerini kaldırdı. Çalınan polkaya ayaklarını uydurarak sıçramaya başladı. Haydutlar coştular. Kaptan daha şiddet ve iştiaak ile çalmaya başladı. Diğeri yerlerinde oturamıyorlar, bu beyaz ve dolgun bacaklara, onların atılışlarındaki şehveti cazip muharrik hareketlere bakarak birbirinin boynuna sarılıyor, itişiyor, kakışıyorlardı.”²³ Bu şiddetten haz alarak eğlenen erkeklik temsillerinin eleştirisinin Magda’da oluşturduğu korku ve dehşet duygusu, kocası Boris’in kesik başının önüne konmasıyla en uç noktaya varılır: “Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle

²¹ age., s. 244-245.

²² Julia Kristeva, *Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Deneme*, çev. Nilgün Tural, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014, s. 22, 180.

²³ Ömer Seyfettin, “Bomba”, s. 246.

feci, öyle korkunç bir nara attı ki ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bu şeye haşyet ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti... O tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi..."²⁴ Magda'nın, kocası Boris'in kesilmiş kafasıyla karşılaşma anında yaşadığı dehşet ve onun dile geliş şekli olan çığlık, aslında vahşetten iğrenmenin bir dışavurumu ve somutlaşmış bir görüntüsü olarak okurun da hafızasına kazınacaktır. Bunun yanında hikâyede "Balkanlardaki komitacıların kendilerinin tarafında yer almayan dindaş ve soydaşlarına bakış/yaklaşımlarının Türklere bakış ve yaklaşımlarından farksız olduğu"²⁵ da gösterilmeye çalışılır. Bu yüzden Türk milliyetçiliği ekseninde erkekliğin korumakla yükümlü olduğu kadınla/anneyle, aileyle eşdeğer görülen vatani hususunda öteki'nin saçtığı tehlikelere karşılık okurun zihninde güçlü, etkili uyarılar oluşturulmak istenir.

²⁴ age., s. 248.

²⁵ Mehmet Güneş, "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansımaları", *TÜBAR*, XXIX (2011), s. 168.

Sonuç

"Bomba" erkekliğin Türk milliyetçiliğindeki önemine dikkat çeken ve bunu hem kadın hem de erkek bedenlerinin görünümüleri üzerinden kurgulayan bir hikâyedir. Hikâye Türk milliyetçiliğine dair uyandırmak ve diri tutmak istediği bilinci, Bulgar İhtilalci Komitacıların şiddet ve zulüm üzerine kurulu ötekileştirilen erkeklikleri üzerinden okura göstermeye çalışır. Boris ekseninde mücadele etmeye, savaşımaya hazır sağlıklı ve güçlü erkeklik görüntüsü, milliyetçi hüviyetini 'vatanı için mücadele etmek' bilincine ulaştığı zaman kazanacaktır. Fakat anlatıcının buradaki amacı, sağlıklı ve güçlü eril beden imgesi üzerinden tahayyül edilmesi istenen milliyetçi, ideal/kahraman erkeklik kimliğidir. Ayrıca Boris'in iri, güçlü, dayanıklı görüntüsüne rağmen kesilen başı, 'öteki'nin saçtığı dehşeti ve kaçınılmaz olarak gayrimeşruluğu daha belirgin hâle getirir. Ayrıca ulus tahayyülünün Magda'nın kadınlığı ve anneliği üzerinden yansıtılan temsiline aşağılanıp yıkıma uğratılması, kadınlıkla/anneyle temsil edilen vatanın bütünlüğünün korunmasına dair şuuru kuvvetlendirme işlevi taşıırken 'öteki'ne ait milliyetçilik temsili ve erkeklik eleştirilmiş olur. Nitekim bu eleştiri, hikâyenin sonunda bomba diye bırakılan Boris'e ait kesik baş ve Magda'nın çığlıkları ekseninde yankısını bularak okurların hafızasına kazınacak etkili bir uyarı hâline getirilir.

Kaynakça

- Argunşah, Hülya Eraydın. "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Savaşın Kadın Yüzleri: Bomba". *Sonsuza Uzanan Ses: Ömer Seyfettin*. haz. Hülya Argunşah-Abdullah Şengül-Murat Gür. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020: 642-660.
- Akın, Yiğit. *Gürbüz ve Yavuz Eolatlar Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Cora, Yaşar Tolga. "Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması". *Erkek Millet Asker Millet Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik Erkek(lik)ler*. der. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013: 45-72.
- Demir, Ayşe. "Türk Edebiyatında Balkanlı Kimliği ve Meşruiyet Değerleri: Ömer Seyfettin Örneği". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 18 (2017): 89-102.
- Güneş, Mehmet. "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması". *TÜBAR*, XXIX (2011): 163-187.
- Gür, Murat. *Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik (1908-1923)*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2019.
- Kristeva, Julia. *Korkunun Güçleri İğrençlik Üzerine Deneme*, çev. Nilgün Tütal. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- May, Rollo. *Güç ve Masumiyet*. çev. Mihriban Doğan. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Ömer Seyfettin. "Bomba", *Hikâyeler 1*. haz. Hülya Argunşah. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020, s. 227-248.
- Ömer Seyfettin. "Antimilitarizm". *Makaleler*. haz. Hülya Argunşah. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021, s. 141-146.
- Saigo, Rubina. "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri". *Vatan Millet Kadınlar*. der. Ayşe Gül Altınay. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000, s. 213-245.
- Sennett, Richard. *Otorite*, çev. Kamil Durand. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.